

■ **نیم‌احمدپور**

پرویز خسروانی، از رجال تأثیرگذار دربار پهلوی، در خانواده‌ای ملاک و بانفوذ، در سال ۱۳۰۱ در تهران بانفوذ و ثروتمند بود و غیر از پرویز چهار پسر دیگر به نام‌های عطاءالله، مرتضی، شهاب‌الدین و خسرو داشت. شهاب خسروانی در فاصله سال‌های ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۲ با دکتر مصدق روابط نزدیکی داشت و از چهره‌های سیاسی مهم آن سال‌ها بود. او پس از مرگ پدرش به اداره املاک او پرداخت و توانست چندین شرکت مقاطعه کاری را راه‌ببندازد و در سه دوره پانزدهم، شانزدهم و هفدهم از معلات به مجلس شورای ملی برود. پس از کودتای ۲۸ مرداد مدتی بیکار بود و بالاخره به عنوان نماینده ایران به ژنو رفت. او در بین برادرانش از همه باهوش تر بود و توانست زمینه ترقی را برای برادران دیگرش فراهم کند. ■ ■ ■

■ **آشنایی با یک دختر بهایی**

پرویز خسروانی پس از طی دوران ابتدایی، به مدرسه دارالفنون و سپس دانشکده افسری رفت و بعد از فارغ‌التحصیلی، در ژاندارمری استخدام شد. مدتی فرمانده گردان رشت و سپس فرمانده منطقه یک مرکزی و معاون ژاندارمری بود. تأسیس باشگاه ورزشی تاج، معاونت نخست‌وزیر، ریاست سازمان تربیت بدنی در دولت هویدا و آجودانی محمدرضا پهلوی به عهده او بود و به دلیل نزدیک بودن به باندهای قدرت بسیار متنفذ بود، اما از آنجا که شخصیت ضعیفی داشت، به‌رغم نفوذ زیاد هرگز مناصبی چون وزارت به او محول نشد. در دورانی که دوره افسری را می‌گذراند، برای بهبودوضع اقتصادی خود به دنبال خانواده ثروتمندی می‌گشت تا با دواج با دختر آنها بتواند سریع‌تر به هدف برسد. سرانجام با ملیحه نعیمی که خانواده ثروتمندی داشت و پدرش از سران فرقه بهایی بود و در عمارتی مجلل در یک باغ ۵ هزار متری زندگی می‌کرد، آشنا شد.

خانواده نعیمی از آشنایی دخترشان با این افسر جوان که با نامه‌های عاشقانه خود دختر را پایبند خود کرده بود مخالف بودند، اما پرویز کسی نبود که به این زودی‌ها مایوس شود و بالاخره آن‌قدر پافشاری کرد تا در ۱۹ آذر سال ۱۳۳۱ توانست با ملیحه نعیمی ازدواج کند و پس از آن به خانهای رفت که پدرزش در مجاورت عمارت خود ساخته بود تا با همسرش زندگی کند.

■ **پنهان ساختن تعلق به آئین «بهائیت»**

ملیحه نعیمی از بهایی‌های بسیار متعصب و شوهرش پرویز خسروانی مدیریت «مسجته» بهایی بود و هر هفته در منزل او جلسه‌ای با شرکت عطاءالله خسروانی، وزیر کار، دکتر راسخ و دکتر ایقایی تشکیل می‌شد. عطاءالله خسروانی با سپهبد ابادی، پزشک مخصوص شاه در ارتباط بود و از او دستور می‌گرفت. پرویز خسروانی توسط همسرش و در حضور دکتر علی محمد وفا که استاد دانشگاه و یکی از روحانیون متعصب بهایی بود، رسماً دین بهائیت را پذیرفت و تعهد کرد بهایی بودن خود را بر کسی آشکار نکندپس از آنکه عبدالکریم ابادی پزشک مخصوص محمدرضا پهلوی شد، موقعیت بهایی‌ها بسیار بهبود پیدا کرد و مشاغل مهم به آنها واگذار و جمعیت بهایی‌های ایران سه برابر شد.

ملیحه نعیمی که در واقع ولی‌نعمت پرویز خسروانی بود، همواره از می‌خواست به شکل نامحسوس افراد اداری، درجدها را و افسران بهایی را مورد لطف خاص قرار بدهد. عطاءالله خسروانی هم در وزارت کار همین شیوه را در پیش نهم شاعر معروف بهایی‌ها بود و به همین دلیل هم وزارت کار به کار گمسارده، از جمله مهندس مجد، معاون فنی وزارت کار و پرتو اعظم مدیر کل امور اجتماعی و وزارت کار، قابل ذکر است نام پدر ملیحه، عبدالحسین و پسر نعیم شاعر معروف بهایی‌ها بود و به همین دلیل هم در بین بهایی‌ها از جایگاه خاصی برخوردار بود. او از ابتدا در سفارت انگلستان خدمت می‌کرد و تا آخر عمر هم از نوکری برای آنچیزاچی کم نگذاشت و سالی چند پابر برای رسیدگی به کار کشیکلاتی بهایی‌ها که دفتر آن در لندن بود، به آنجا می‌رفت و به تربیت مبلغین و جاسوسان برای اعزام به سراسر دنیا می‌پرداخت. دختران او هم در مجالس قمار، عیش و عشرت به کسب اخبار و اطلاعات لازم می‌پرداختند و آنها را در اختیار پدران قرار می‌دادند.

ملیحه نعیمی از بهایی‌های متنفذ و از مأمورین سازمان اطلاعاتی انگلستان بود. پدرش عبدالحسین در فاصله سال‌های ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۴ ریاست کمیته محرمانه سفارت انگلیس در تهران را به عهده داشت و با دبیر اول سفارت انگلیس، در امور داخلی و سیاست خارجی ایران نقش تأثیرگذاری را ایفا می‌کرد. همچنین او یکی از دوستان و همکاران نزدیک دوشیزه لمبتون بود که در جنگ جهانی رئیس کمیته انجیلیچنت سر ویس انگلستان در تهران بود و امور سیاسی ایران را در جهت منافع دولت متبوع خود مدیریت می‌کرد. عبدالحسین نعیمی در سال ۱۳۳۶ از کار در سفارت انگلیس کناره‌گیری کرد، اما به شکل مخفیانه همکاری خود را با سرویس اطلاعات انگلیس ادامه داد.

ملیحه نعیمی نیز در انجام وظایف اطلاعاتی و جاسوسی با پدرش همکاری و در سال چندین بار به انگلیس و اروپا سفر و در گردهمایی‌های بهایی‌های دنیا که در لندن، واشینگتن و کانادا بر گزار می‌شدند، شرکت می‌کرد و در راه اشاعه بهائیت در ایران نهایت تلاش را انجام می‌داد و از این نظر در بار ایران بی‌رقیب بود!او از طریق پدرش با دیپلمات‌های انگلیس و امریکال رابطه داشت و در لندن هم با همسران وزرا و نمایندگان مجالس انگلستان مرابده داشت. پرویز خسروانی پس از آنکه همسرش را طلاق داد، بهایی بودن او را افشا کرد و گفت: «این مسئله موجب اختلاف آنها بوده است.» وی همچنین ادعا کرد اغلب کلیمی‌ها بهایی هستند.

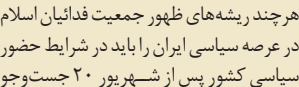
■ **فساد اخلاقی جنون آمیز**

در خانواده خسروانی فسادهای عتی و افسار گسیخته‌ای وجود داشت که از طریق آنها به سازمان‌ها ووزارتخانه‌هایی که مسئولیتشان را به عهده داشتند، تریق می‌شد. پرویز خسروانی نظیر اغلب رجال دربار پهلوی، به انواع مفاسد اخلاقی آلوده بود و به خاطر نفوذ و قدرتی که داشت، از انجام هیچ انحرافی انا داشت. فردی به نام مصطفوی که



پرویز خسروانی

رفتار خانواده خسروانی در واقع نشانه‌ای از عمق فساد دربار پهلوی است که با سپردن مناصب مهم کشور به بهایی‌ها و اشاعه فحشا، در واقع ریشه‌های اخلاقی و فرهنگی جامعه را نشانده رفته بودند. پرویز خسروانی در زمینه‌های اقتصادی هم به پیروی از اعضای جبهه ملی به این مجلس شدم. هزیر که در خرداد ماه سال ۱۳۳۷ به نخست‌وزیری رسید، با اعتراضات گسترده و وسیع مردم، به خصوص جمعیت فدائیان اسلام مواجه و ناچار به استعفا شد. بلافاصله شاه او را به وزارت دربار منصوب کرد و مسئولیت بر گزاری انتخابات مجلس شانزدهم به عهده وی گذاشته شد. دخالت مستقیم او در انتخابات موجب پیروزی محافظه کاران و نیروهای طرفدار دربار در این مجلس شد. سرانجام تحصن اعضای جبهه ملی، تظاهرات گسترده به رهبری فداییان اسلام و اعزام هزیر باعث ابطال این انتخابات و تجدید آن شد. سید حسین امامی در سیزدهم آبان ماه سال ۱۳۳۸ هزیر را به قتل رساند. این امر زمینه لازم برای نهضت ملی شدن صنعت نفت را به وجود آورد.



هرچند ریشه‌های ظهور جمعیت فدائیان اسلام در عرصه سیاسی ایران را باید در شرایط حضور سیاسی کشور پس از شهریور ۲۰ جست‌وجو کرد، اما فعالیت جدی این جمعیت با قتل هزیر و تجدید انتخابات مجلس شانزدهم آغاز شد. فدائیان اسلام نقش مؤثری در تجدید انتخابات مجلس شانزدهم داشتند. فدائیان اسلام نقش مؤثری در تجدید انتخابات مجلس شانزدهم داشتند. مهم‌ترین مسئله پیش روی آنها نفت بود که باعث ورود آیت‌الله کاشانی و هشت تن از اعضای جبهه ملی به این مجلس شد. هزیر که در خرداد ماه سال ۱۳۳۷ به نخست‌وزیری رسید، با اعتراضات گسترده و وسیع مردم، به خصوص جمعیت فدائیان اسلام مواجه و ناچار به استعفا شد. بلافاصله شاه او را به وزارت دربار منصوب کرد و مسئولیت برگزاری انتخابات مجلس شانزدهم به عهده وی گذاشته شد. دخالت مستقیم او در انتخابات موجب پیروزی محافظه کاران و نیروهای طرفدار دربار در این مجلس شد. سرانجام تحصن اعضای جبهه ملی، تظاهرات گسترده به رهبری فداییان اسلام و اعزام هزیر باعث ابطال این انتخابات و تجدید آن شد. سید حسین امامی در سیزدهم آبان ماه سال ۱۳۳۸ هزیر را به قتل رساند. این امر زمینه لازم برای نهضت ملی شدن صنعت نفت را به وجود آورد.

نفت مهم‌ترین مسئله مطرح شده در مجلس



پیش‌خواب

حاشیه‌ای بر انتشار اثر تاریخی «فدائیان اسلام به روایت تصویر»

عکس‌هایی که سخنان بسیار دارند

■ **ابراهیم عباسی**



هدف قرار داد، اما علاه جان سالم به در برد و با سر باند پیچیده عازم بغداد شد. این موضوع زمینه لازم برای دستگیری اعضای مرکزی جمعیت فدائیان اسلام را فراهم کرد. فضای سرخورده جامعه به خاطر کودتای ۲۸ مرداد و پیروزی دربار و نیروهای استبدادی باعث شد تا در یک داد‌گاه فرمایشی حکم اعدام اعضای فدائیان اسلام، نواب صفوی، خلیل طهماسبی، مظفر ذوالقدر و محمد واحدی صادر شود. شهادت پایان یک دهه فعالیت سیاسی و مذهبی این جمعیت بود. بعد از آن دوران گرچه این جمعیت توانست در یک تشکل متحد ادامه یابد، اما اقدامات این جمعیت و به‌ویژه تفسیر سیاسی آنها از دین نقش مهمی در پیروزی انقلاب اسلامی داشت.

مجموعه تصاویری که به حضورستان معرفی می‌شود، سعی در شناساندن مبارزات جمعیت فدائیان اسلام از طریق عکس‌ها و تصاویر به‌جا مانده از آنها دارد. لذا اثری تحلیلی نوشتاری یا خاطره‌نگاری نیست، بلکه در ردیف ادبیات دیداری قرار می‌گیرد. لازم به ذکر است در کنار ادبیات نوشتاری مکتوب و ادبیات شنیداری نوع دیگری از آثار نیز وجود دارد که آن را ادبیات دیداری (عکس‌نامه) می‌نامند. در مجموع با سه نوع آثار مواجهیم:

۱- آثاری که خوانده می‌شوند، مانند کتاب‌ها، سندها، نامه‌ها، سنگ‌نوشته‌ها و دیگر گونه‌های فرهنگ مکتوب
۲- آثار شنیداری: افسانه‌ها، قصه‌ها، حکایات، موسیقی و…

۳- آثار دیداری: بناها، ابزارها، جشن‌ها، نمایش‌ها، عکس‌های تاریخی و جغرافیایی و دیگر گونه‌های فرهنگ دیداری مردم.

نوشته‌ها گاه در نسخه‌پر دازی‌های متعدد و چشم‌اندازهای متفاوت دگرگونی‌های متفاوتی با اصل موضوع می‌یابند و اعتقادات و اندیشه‌ها و برداشت‌های مؤلف در تغییر اصل موضوع بسیار مؤثر است و این مهم به خصوص در آثار تاریخی نمایان تر است، اما ادبیات دیداری، رسانه‌ای

اعتماد داشت. خسروانی به دوستی خود با دکتر ابادی مفتخر بود و با حمایت او به قول خودش می‌توانست هر کسی را نابود کند. اعمال نفوذهای متعدد او به‌گونه‌ای بود که هیچ‌کسی در هیچ پستی از حیل‌های او در امان نمی‌ماند.

■ **سودهای سرشار از راه قاچاق موادمخدر**

رشوه دادن و رشوه گرفتن در رژیم پهلوی جزو رسوم متداول بود و از صدر حکومت یعنی شاه و دربار تا پایین‌ترین رده‌های اداری را آلوده کرده بود. خسروانی با تکیه بر زور و سلاح و نظمی‌گری طبیعتاً از طریق رشوه کسب ثروت می‌کرد و از آنجا که خود و همسرش قماربازهای حرفه‌ای بودند، برای تهیه پول دست به هر کاری می‌زدند. خسروانی برای ثبت املاکی که تصرف می‌کرد، با سازمان ثبت احوال و دادگستری سر و کار زیادی داشت و لذا در این دو نهاد، رشوه‌های کلان می‌داد و کارش را راه می‌انداخت. از جمله یک جاسوتچی تمام‌وقت او با مارک ثبت‌بندنی برای یکی از وکلای دادگستری تهران به نام «هوسنگ شمیرانی» فرستاد که موانع قانونی را در دادگستری از سر راهش بردارد.

خسروانی به عنوان فرمانده ارشد ژاندارمری در قاچاق کالاها نیز دست داشت و از این راه هم ثروت هنگفتی را به دست آورد. او برای هیچ کالایی حق گمرک نمی‌پرداختها و آنها را به چند برابر قیمت واقعی در فروشگاه فرودسی می‌فروخت و سود زیادی به جیب می‌زد. ملیحه نعیمی هم با وارد کردن اتومبیل از کویت و نیرداختن حق گمرکی سود سرشاری می‌برد.

ورود و فرورش مواد مخدر هم تجارت پرسودی بود که از طرفی ارگان‌های نظامی به خصوص ژاندارمری صورت می‌گرفت و در کنار اشرف پهلوی، حمیدرضا، محمودرضا و غلامرضا پهلوی فرماندهان ژاندارمری از جمله اویسی و خسروانی هم توت‌های کلانی را از این طریق به جیب می‌زدند. حتی سردار فاخر حکمت، رئیس مجلس شورای ملی که ممنویت دیپلماتیک داشت، با ماشین شخصی خود از جنوب به تهران تریاک حمل می‌کرد و در تهران می‌فروخت؛ به دلیل وجود اویسی و خسروانی در ژاندارمری مرزهای کشور به‌روی کاروان‌های مواد مخدر باز بود و در داخل کشور فروخته می‌شدند. خسروانی در فرماندهی منطقه یک مرکزی با قاچاقچیان همکاری می‌کرد و از طریق تجارت موادمخدر ثروت زیادی به دست می‌آورد، از جمله قاچاقچیان معرفی که با خسروانی همکاری می‌کردند، احمد راه‌آهنی بود که از ترکیه تریاک وارد می‌کرد و در این تجارت با خسروانی شریک بود. خسروانی با دریافت رشوه از قاچاقچی‌ها آنها را با محموله‌های بزرگ آزاد می‌کرد.

■ **قمارباز حرفه‌ای**

یکی از سرگرمی‌های عمده خسروانی و همسرش قمار بود و یکی از معروف‌ترین جلسات قمار در منزل او برگزار می‌شد و وزرا، و کلا و مسئولان عالی‌رتبه کشور در آن شرکت می‌کردند و میلیون‌ها تومان رد و بدل می‌شد. یک بار خسروانی که مبلغ سنگینی را باخته بود، به زور اسلحه پول خود را پس گرفت و کار به دعوا و جنجال کشید و ساواک مجبور شد دخالت کند. خسروانی زندگی خود را روی قمار گذاشت و این موضوعی بود که همسرش هم از آن گله داشت. فساد خانوادگی خسروانی فقط نمونه کوچکی از فساد رژیم غارتگر پهلوی است.



شهید نواب صفوی در کنار پدرش و سایر به‌شهادت‌رسیدگان

بسیار گویاست که کاربردهای متعددی نیز دارد و امروزه از مهم‌ترین تکنولوژی‌های آموزشی محسوب می‌شود. کاربرد آنها در ادبیات تاریخی از آنجا که می‌توانند وقایع تاریخی را بی‌هیچ دخل و تصرفی بازگو کنند بسیار ارزشمند است. مکن‌نامه حاضر نیز با استفاده از این نوع ادبیات سعی در به تصویر کشیدن بخشی از تاریخ مبارزات و فعالیت‌های نیروهای مذهبی در تاریخ معاصر ایران دارد که روش و اهمیت آن در زیر می‌آید.

در ایران کمتر شاهد انتشار عکس‌نامه‌هایی بوده‌ام که به‌طور کامل یک واقعه تاریخی را به تصویر بکشند. عکس‌نامه‌های چاپ‌شده بیشتر متوجه بزرگان ادبی یا آثار هنری بوده است و کتاب‌های تاریخی غالباً فاقد عکس و کسالت‌ها هستند. درباره موضوع حاضر نیز تنها برخی کتاب‌ها، آن هم بیشتر در بخش خاطره‌نگاری به آوردن چند عکس از ایوم شخصی و خانوادگی‌شان در آخر کتاب بسنده کرده‌اند که فاقد توضیحات لازم و ملاحظات زیباشناختی است. از جمله این آثار می‌توان به کتاب خاطرات محمدمهدی عبدخدایی و فدائیان اسلام، تاریخ عملکرد و اندیشه اثر سیدهای خسروشاهی اشاره کرد.

مجموعه مورد سخن که کامل‌ترین مجموعه عکس راجع به مبارزات این جمعیت است، از مجموع چند عکس مربوط به جمعیت فدائیان اسلام که در آرشيو مرکز اسناد انقلابی نگهداری می‌شود، تهیه شد و در برگزیده زندگی خصوصی، سیاسی و مذهبی آنهاست. ملاک چاپ این عکس‌ها در مجموعه حاضر فایده عام تاریخی آنها و تنظیم آن بر اساس ترتیب زمانی است. البته ملاحظات زیباشناختی نیز در ترتیب قرار گرفتن عکس‌ها و چاپ آنها مؤثر است.

در تهیه این مجموعه از نوشتار جمعیت فدائیان اسلام توضیحات لازم و ملاحظات زیباشناختی به‌طور کلی مجموعه حاضر مهم‌ترین و اولین اثر در این مقوله است و می‌تواند همسنگ و همتراز یافتند، تصمیم بر ترور حسین علاه گرفتند. مظفر ذوالقدر در ۲۵ آبان سال ۱۳۳۴ وی را